

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

В. Капещук

КАПЕЦЬКИЙ Вячеслав Олександрович

ПРИБУТОК ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ
РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.01.01 - політична економія

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1995

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економічної теорії
облікових факультетів Київського державного
економічного університету

Науковий керівник:

доктор економічних наук ВРУБЛЕВСЬКИЙ В.К.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

ЗАРУБА О.Д.

кандидат економічних наук, доцент

СТАХОВСЬКИЙ В.І.

Провідна установа: Відділ політичної економії

Інституту економіки НАН України

Захист відбудеться "14" листопада 1995 р. о 15⁰⁰ годині
на засіданні спеціалізованої Вченої ради Д.01.53.01 по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економіч-
них наук в Київському державному економічному університеті за
адресою: 252057, м.Київ, просп.Перемоги, 54/1, ауд.317

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського дер-
жавного економічного університету

Автореферат розіслано "13" грудня 1995 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

ЛНБ ім. В. Стефаніка
кандидат економічних наук, доцент
АН України

ФУКС А.Е.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Економіка України поступово трансформується у ринкову, визначальними рисами якої є функціонування різних форм власності на засоби виробництва, вільне підприємництво, конкуренція в усіх її формах, ринкове ціноутворення, прибуток та інші категорії, іманентні товарно-ринковому господарству. Слід зазначити, що в системі категорій ринкової економіки велике значення має категорія прибутку. Це пояснюється насамперед тим, що прибуток виступає первинним фінансовим джерелом і стимулом розвитку суспільного виробництва, перш за все на рівні підприємства. Тому дослідження ролі і функцій прибутку в розвитку виробництва в нових соціально-економічних умовах є одним з найбільш актуальних завдань політекономічної науки. Прибуток - це одна з фундаментальних економічних категорій сучасності, вона має складну якісну структуру, яка ще недостатньо вивчена економічною наукою. Так, наприклад, існує проблема дослідження структури прибутку в умовах інтенсивної і неінтенсивної форм розвитку галузі чи окремого підприємства в новій господарчій системі, що поступово формується.

Дослідження суті та функцій прибутку в ринковій економіці дозволяє подолати деякі вади вітчизняної економічної теорії щодо ролі прибутку у системі економічних категорій та необхідності і шляхах створення такого соціально-економічного середовища, у якому прибуток мав би змогу у повній мірі виконувати свої функції як фактор розвитку виробництва взагалі і його інтенсивної форми, зокрема.

У дослідженні цієї проблеми є ще одна сторона. Економіка України поки що переживає глибоку кризу. Вона охопила всі сторони економіки: відносини власності, масштаби виробництва продукції, прямі і зворотні зв'язки, фінансово-кредитну систему, платежі та ціноутворення. Проте криза - явище тимчасове. За нею прийде час економічного процвітання та інтенсивного типу розвитку суспільного

виробництва. Науково-технічна революція і інтенсивний шлях розвитку виробництва ставлять у порядок денний вивчення якісної структури прибутку на рівні галузі і окремих підприємств. Такий аспект дослідження має не тільки теоретичне, а й практичне значення. Особливо з огляду на те, що ця проблема економічною наукою вивчалась недостатньо. Актуальним в умовах формування нової економічної системи є дослідження проблем оподаткування прибутку і розробка теоретичних пропозицій з цього питання.

Все це свідчить про те, що комплексне дослідження ролі прибутку в розвитку виробництва є актуальним, воно має велике теоретичне і практичне значення і відповідає завданням створення в Україні сучасної та ефективної економічної системи.

Ступінь розробки проблеми. Теоретичне обґрунтування суті та ролі прибутку в розвитку виробництва здійснене рядом вчених. Серед них виділяються роботи Атлас М.С., Карачедова Р.Г., Любичева В.І., Мухіна С.А., Немчинова В.С., Петракова М.Я., Селезньова О.З., Черковця В.М., Цаголова М.О. Певний доробок у вивчення змісту, функцій та ролі прибутку в економічній системі внесли і українські вчені, зокрема Лукінов І.І., Волинський Г.С., Кривенко К.М., Москаленко В.І., Суторміна В.И., Федосов В.М., Черняк В.К., Ястремський І.С. та ін. Серед західних економістів цікаві розробки з різних проблем прибутку здійснені такими вченими, як Брю Ст., Гелбрейт Дж., Макконнелл К., Нік Г., Перлю В., Робінсон Дж., Самуельсон П. та ряд інших.

Слід зазначити, що основні праці вітчизняних економістів по досліджуваній проблемі були опубліковані в період існування колишнього Радянського Союзу, економічна система якого ґрунтувалася на державній власності на засоби виробництва, директивному централізованому плануванні, адміністративно-командних методах управління. Тому за тих часів роль прибутку у розвитку виробництва розглядалася з точки зору жорстко централізованої економіки, в якій ринкові відносини були дуже обмежені. У зв'язку з цим,

по-перше, у колишньому Радянському Союзі роль прибутку в його державно-монополізованій економічній системі була незначною. Особлива роль належала народногосподарським планам, централізованому управлінню, державним капітальним вкладенням, "соціалістичному" змаганням, матеріально-технічному забезпеченню, плановим цінам.

По-друге, висновки і рекомендації радянських економістів щодо використання прибутку як стимулюючого фактора виробництва уже застаріли, не відповідають новим реаліям економічного ладу України, який все більше втягується в систему товарно-ринкових відносин.

По-третє, вельми актуальною є проблема оподаткування прибутку підприємств з урахуванням гармонійного поєднання фіскальних інтересів держави з інтересами підприємств, організацій та інших структур ринкової економіки. Ця проблема поки що не повністю вирішена українськими економістами.

Все це вказує на те, що вибрана Україною стратегія переходу до нової економічної системи ставить перед вітчизняною політекономічною наукою завдання більш ґрунтовно і детально дослідити як загальні аспекти суті прибутку, його ролі в розвитку виробництва, так і ті його особливості, які мають місце в умовах трансформації економіки у сучасне регульоване ринкове господарство.

Актуальність проблеми, недостатній рівень її розробки стосовно потреб сучасної ринкової економіки, наявність багатьох дискусійних питань визначили вибір теми, логіку і методи дисертаційного дослідження.

Предметом дослідження є категорія прибутку в умовах перехідного періоду від планово-адміністративної до соціально орієнтованої ринкової економічної системи.

Мета і завдання дослідження полягає у комплексному політекономічному розкритті суті прибутку, його ролі як фактора розвитку виробництва в період ринкової трансформації економіки України.

Визначена мета обумовила розв'язання таких завдань:

- дослідити суть і особливості прибутку в умовах формування ринкового господарства;

- визначити шляхи підвищення ролі прибутку у розвитку виробництва, з'ясувати значення для ефективного виконання прибутком його функцій таких факторів, як конкуренція, демонополізація виробництва, податки;

- обґрунтувати вплив на динаміку прибутку інтенсивної форми розвитку виробництва, з'ясувати якісну структуру прибутку галузі та підприємств галузі, що розвивається інтенсивно;

- дослідити шляхи поглиблення стимулюючої функції прибутку на рівні підприємства, вяснити необхідність і принципи його оподаткування та розподілу між господарствами і державою.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод, досягнення вітчизняної і зарубіжної науки в галузі теорії, логіки і методології. Автор використовував такі методи дослідження, як сходження від абстрактного до конкретного, послідовного аналізу і синтезу, логічного та історичного. Дослідження, що здійснюється в дисертації, базується також на принципах системного підходу, що розглядає прибуток як явище товарно-ринкової економіки.

Теоретичною основою дослідження виступають розробки проблем прибутку класиками політичної економії, в марксистській теорії, теоретичні положення західних економістів щодо механізмів функціонування прибутку в ринковій економіці та ролі держави в його розподілі.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є рішення Верховної Ради України, Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, офіційні дані Міністерства статистики України, а також статистичні і фактичні дані, опубліковані в науковій літературі і періодичній пресі.

Робота виконана в рамках комплексної наукової теми "Проблеми оновлення економічної системи суспільства та підвищення ефектив-

ності її функціонування" (державний реєстраційний № ЮО 01002100Р), що розробляється кафедрами економічної теорії облікових факультетів Київського державного економічного університету.

Наукова новизна і особистий внесок здобувача полягають в одержанні по досліджуваній проблемі нових наукових знань як теоретичних, так і прикладних:

- доведено, що джерелом додаткової вартості, а разом з тим і прибутку, є додаткова праця усіх членів сукупної робочої сили сфери виробництва: підприємців, менеджерів, інженерно-технічного персоналу, робітників, допоміжного персоналу, зайнятих виробництвом товарів та послуг. Показано, що при даному рівні інтенсифікації праці конкретний внесок трудівника у створення прибутку прямо пропорційний його кваліфікації і складності праці;

- уточнено положення, згідно з яким підвищення кваліфікації сукупного працівника і рівня продуктивності його праці веде до зростання його внеску в приріст маси прибутку, що створюється у виробництві і реалізується на ринку. Такий прямий взаємозв'язок між динамікою складності праці і її продуктивністю, з одного боку, і динамікою зростання маси прибутку, - з другого, підвищує його роль як фінансового джерела розвитку та інтенсифікації виробництва;

- виявлено, що становлення нових форм власності і господарювання, вільного підприємства, ринкової конкуренції посилює стимулюючу, розподільчу і іноваційну функції прибутку і в міру трансформації планово-адміністративної економіки в ринкову перетворює прибуток в первинну рушійну силу виробництва;

- визначено, що при інтенсивному темпі розвитку виробництва такі традиційні якісні елементи прибутку, як типовий (середній, нормативний) доповнюються новими його елементами - доданим прибутком і надприбутком. Дана характеристика цих елементів прибутку, їх джерела та критерії кількісного визначення;

- розроблені і запропоновані основні напрямки удосконалення

розподілу прибутку між підприємствами, котрі функціонують на умовах самовідтворення, і державою, яка переходить до регулювання виробництва на основі застосування загальних макроекономічних ринкової економіки.

Практична значимість роботи полягає в тому, що теоретичні узагальнення і висновки, зроблені в дисертації, є певним внеском в розробку проблем особливостей функціонування і використання прибутку для розвитку виробництва в умовах переходу від планово-адміністративної до ринкової економіки.

Практична цінність результатів дисертаційної роботи визначається можливістю їх використання при удосконаленні податкової системи та податкових пільг, що надаються державою підприємствам і окремим галузям для прискореного вирішення найбільш значимих і пріоритетних напрямків розвитку виробництва та науково-технічного прогресу.

Ряд теоретичних положень і висновків, що викладені в дисертації, можуть бути використані науковцями при дослідженні проблем і механізму використання прибутку для розвитку виробництва, стимулювання праці, шляхів поповнення державного бюджету.

Положення та висновки, що містяться в роботі, можуть бути використані також у навчальному процесі при вивченні відповідних тем з курсу політичної економії та економічної теорії.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації опубліковані у 2 роботах загальним обсягом 3,5 д.а. Одержані в процесі дослідження результати доповідались на методологічних засіданнях кафедри економічної теорії облікових факультетів КДЕУ, а також у виступах перед колективами підприємств та організацій м.Києва, інших міст і областей України.

Тема і логіка дослідження визначили структуру і логіку роботи. Вона складається із вступу, трьох глав, 8 параграфів, висновків і списку використаної літератури.

ВСТУП.

ГЛАВА I. Теоретичні проблеми ролі прибутку в розвитку виробництва.

1. Суть прибутку, його джерела і особливості в сучасній ринковій економіці.

2. Прибуток як необхідний фактор і рушійна сила розвитку виробництва.

3. Шляхи посилення ролі прибутку в економіці, що трансформується у сучасне ринкове господарство.

ГЛАВА II. Прибуток як джерело і стимул інтенсивного типу розвитку виробництва.

1. Зростання складності праці - вихідний фактор збільшення маси додаткової вартості та прибутку.

2. Інтенсифікація виробництва і формування доданого прибутку в галузі.

3. Якісна структура прибутку підприємств галузі, що розвивається інтенсивно.

ГЛАВА III. Удосконалення розподілу прибутку між підприємствами і державою - необхідна умова підвищення його ролі у розвитку виробництва.

1. Основні принципи оподаткування прибутку і надання податкових пільг для стимулювання виробництва.

2. Особливості формування і розподілу прибутку сільськогосподарських підприємств.

ВИСНОВКИ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Економічна реформа, що здійснюється в Україні, спрямована на формування нової системи суспільно-виробничих відносин, заснованих на різних формах власності, активному використанні переваг товарної форми виробництва і обміну, позитивних рис кооперативу та вільного підприємництва. В ринковому господарстві вагоме значення має категорія прибутку.

Слід зауважити, що значна група питань, пов'язаних з визначенням суті прибутку, його ролі у розвитку виробництва перехідної економіки від адміністративно-командної до ринкової вітчизняною, політекономічною наукою вивчена недостатньо. Це веде до недооцінки ролі прибутку в суспільному відтворенні, а також до значного відставання у створенні механізму використання категорії прибутку в інтересах підвищення ефективності підприємств та всього суспільного виробництва.

Розкриваючи суть прибутку, автор спирається на наукові здобутки у цьому питанні класиків політичної економії А.Сміта, Д.Рикардо та теоретичні розробки К.Маркса.

Останній, досліджуючи проблему прибутку, зробив великої ваги висновок про те, що додаткова вартість, представлена як породження всього авансованого капіталу, набирає перетвореної форми прибутку. Проте К.Маркс, розглядаючи джерела додаткової вартості і її перетвореної форми, обмежував їх працею робітників.

Дослідження автора показали, що в умовах науково-технічного прогресу такий підхід до джерела додаткової вартості і прибутку є занадто звуженим і не відповідає сучасному рівню розвитку сукупного працівника. У ХХ ст. структура сукупної робочої сили зазнала суттєвих змін: частка найманих робітників у трудових ресурсах скоротилася, тоді як частка інженерно-технічних працівників, менеджерів, науковців суттєво зросла. Працю у складі сукупної робочої сили затрачують не тільки наймані робітники, а й інші її складові -

інженерно-технічні працівники, робітники, менеджери, підприємці і капіталісти. Усі вони, за висновками здобувача, затрачують як необхідну, так і додаткову працю.

У зв'язку з цим доводиться, що усі класи і соціальні групи сукупної робочої сили створюють додаткову вартість, її перетворену форму - прибуток. Внесок кожної соціальної групи працюючих у створення додаткової вартості і прибутку залежить від кількості і продуктивності їхньої праці. В умовах науково-технічного прогресу частка робітників у створенні додаткової вартості поступово зменшується, тоді як частка "неробітників" (інженерно-технічних працівників, менеджерів, підприємців тощо) - зростає.

У роботі показується, що з розвитком суспільства та удосконаленням розподільчих відносин відбувається відокремлення від прибутку таких його елементів, які приймають форми податку на добавлену вартість, податку з обороту, відрахування на соціальне страхування та деякі інші. Ми доводимо, що ці нові форми розподілу і перерозподілу додаткової вартості є за своєю суттю конкретними відособленими формами прибутку, нормованими законами; господарства здійснюють перерахування їх на користь держави, тобто на загальні потреби суспільства.

В дисертації досліджуються функції прибутку, котрі він повинен виконувати в економіці перехідного періоду. Показується, що стимулювання виробництва є вихідною функцією прибутку. Така його функція випливає з того, що прибуток перш за все виступає як матеріальна винагорода за результати господарської діяльності суб'єктів товарно-ринкової економіки. У зв'язку з цим розкриваються проблеми та шляхи зниження собівартості продукції у суспільному виробництві України.

Прибуток продовжує залишатися фінансовим джерелом розширеного відтворення. Дисертант обґрунтовує, що це є центральною функцією прибутку як фактора зростання виробництва. Цю свою функцію прибуток виконує перш за все через нагромадження, котре знаходить свій

узагальнюючий вираз у будівництві нових підприємств, виробничих і невиробничих об'єктів, в прирості оборотних коштів та резервів. Реформа відносин власності і господарювання, взаємовідносин між державним бюджетом і підприємствами посилює значення прибутку як фінансового джерела нагромадження, особливо на рівні підприємства. Разом з тим, детально розглядаються причини, які "дезорганізують" ці функції прибутку (гіперінфляція, платіжна криза, надмірні податки, монополізм тощо) та шляхи їх зняття у перехідному періоді.

Здобувач підтримує і обґрунтовує відому концепцію щодо прибутку як синтетичного і основного критерія ефективності виробництва на рівні підприємства. Узагальнюючи зміст основних функцій прибутку, автор робить висновок, що у ринкової економіці він є необхідним фактором і первинною рушійною силою виробництва.

У дисертаційній роботі значне місце відводиться дослідженню ролі прибутку в інтенсифікації виробництва і зворотного впливу останньої на динаміку маси і норми прибутку. Здобувач робить висновок, що збільшення норми прибутку в сучасних умовах можливе лише на основі переходу до інтенсивного типу розвитку підприємств, галузей та суспільного виробництва в цілому.

В період переходу виробництва від екстенсивних до інтенсивних якісних факторів його розвитку сформувався новий спосіб збільшення додаткової вартості і її перетвореної форми - прибутку: підвищення складності праці сукупної робочої сили та продуктивності. Автор роботи обґрунтовує, що динаміка як новоствореної вартості, так і додаткової вартості в умовах науково-технічного прогресу залежить головним чином від динаміки складності праці, яка являє собою витрачання кваліфікованої робочої сили.

В період науково-технічного прогресу сукупна робоча сила інтелектуалізується, набирає рис, що характеризують високий рівень її загальної освіченості, спеціальної підготовки і професійної кваліфікації. Тому фактично існує така закономірність: маса новоствореної

реної вартості зростає пропорційно підвищенню продуктивності праці, оскільки остання зростає пропорційно посиленню складності цієї ж праці сукупного трудівника.

З цього випливає, що в умовах неухильного підвищення кваліфікації сукупного працівника є можливість збільшувати масу прибутку при паралельному зростанні фонду заробітної плати. У такому випадку незмінними залишаються як довжина робочого дня, так і його поділ на необхідний і додатковий робочий час. Здобувач робить узагальнення, що новий інтенсивний тип економічного зростання є матеріально-технологічною основою для формування і утвердження нового методу збільшення маси додаткової вартості і прибутку.

В роботі доводиться помилковість відомої теорії, згідно якої технічний прогрес і інтенсифікація виробництва породжують тенденції норми прибутку до зниження. Обґрунтовується, що, навпаки, тільки при впровадженні у виробництво нових досягнень науки і техніки можна підняти продуктивну силу праці, збільшити і масу, і норму прибутку.

Об'єктивна можливість прибутку в умовах інтенсифікації до зростання дозволяє зробити висновок про збагачення структури прибутку, свідченням чого є поява якісно нових складових її (структури) елементів. Дослідження додаткового прибутку, що його здійснив автор дисертації, показують, що за інтенсивного типу виробництва галузі виникають такі конкретні форми додаткового прибутку, як добавлений прибуток і надприбуток. Дається характеристика суті цих обох конкретних форм додаткового прибутку.

Показується, що, по-перше, добавлений прибуток є таким економічним явищем, яке виникає в умовах інтенсивної форми розвитку виробництва усєї галузі. Цю складову додаткового прибутку одержує галузь у цілому (тобто практично всі підприємства). По-друге, добавлений прибуток є економічною формою (економічним фактором) реалізації інтенсифікації виробництва в галузі. Якісне, ощадливе використання факторів виробництва на основі зростання їх технічного

рівня веде до позитивних зрушень у структурі вартості (частка перенесеної вартості падає, а частка новоствореної вартості зростає), що обертається для галузі реалізацією добавленого прибутку (надлишку над типовим прибутком).

Автор обґрунтовує таке положення: реальна можливість одержати добавлений прибуток усім (або переважній більшості) виробникам посилює стимулюючу функцію прибутку, оскільки зусилля сукупного працівника галузі чи всього суспільного виробництва по організації якісно нового способу розширеного відтворення економічно реалізується багатогранно - в зниженні матеріаломісткості, у зростанні частки заробітної плати в собівартості і ціні продукції, і, нарешті, у виникненні і реалізації добавленого прибутку, що додатково розширює фінансові ресурси для забезпечення подальшого інтенсивного типу розвитку виробництва.

Розкривши якісну структуру прибутку галузі, що розвивається інтенсивно, здобувач здійснив дослідження якісної структури прибутку підприємств такої галузі. Показано, що добавлений прибуток формується в результаті структурних змін у самій суспільній (галузевої) вартості, коли частка C і $C+V$ у ній зменшуються, а частка $V+m$ зростає. На відміну ж від добавленого прибутку надприбуток одержують підприємства, у яких індивідуальна вартість товарів нижча суспільної (галузевої) вартості. Надприбуток є результатом більш високого рівня інтенсифікації виробництва на передових підприємствах галузі, що розвиваються інтенсивно.

Надприбуток, що його одержують підприємства, може бути результатом або особливо високоефективної праці, або монополізації сприятливих умов (факторів). Надлишковий прибуток першої форми виступає як економічна форма реалізації додаткових зусиль сукупного працівника господарства по підвищенню продуктивності праці, зменшенню витрат виробництва і обігу. Оскільки надприбуток у відрегульованій ринковій економіці в основному залишається на підприємстві, то він виступає тим економічним стимулом, який спонукає

підприємств і трудові колективи до праці у особливо вискоєфективному режимі.

Показується, що надприбуток другої форми можуть одержувати деякі підприємства не завдяки особливим досягненням в організації виробництва чи в його матеріально-технічній базі, а тому, що ці підприємства мають можливість монополізувати найбільш висококваліфіковані кадри, кращі природні ресурси чи географічні фактори і т.д. Такі підприємства, працюючи на рівні середньогалузевої інтенсифікації живої праці, одержують надприбуток. Він за своєю суттю має рентний характер.

Надприбуток другої форми стимулює підприємців будувати заводи, виробничі об'єкти, цілісні комплекси поблизу розташування основних покладів корисних копалин, великих науково-технічних і культурних центрів, джерел енергопостачання, розвинутих транспортних вузлів. Все це дає економію уречевленої і живої праці, часу і обігових коштів, а в кінцевому результаті - надприбуток.

Отже, в умовах інтенсивного розвитку галузі прибуток, що його одержують підприємства, має таку структуру: типовий (середній, нормативний) прибуток, доданий прибуток, який одержують майже всі підприємства даної галузі, надприбуток, який одержують передові і середні підприємства, а також частина підприємств, які функціонують на рівні ефективності дещо нижче середнього для даної галузі. Частина підприємств може одержувати надприбуток рентної форми.

Підсумовуючи вище сказане, в роботі підкреслюється, що доданий прибуток і надприбуток в умовах досконалої конкуренції є категоріями інтенсивного розвитку не окремого підприємства, а галузі в цілому чи всього суспільного виробництва. Якщо з якоїсь причини інтенсивний розвиток замінюється екстенсивним, то доданий прибуток і надприбуток зникають (виробництво розглядається як немонополізоване). Більше того, при екстенсивному використанні факторів виробництва, досягнень науки і техніки норма прибутку буде знижу-

ватися, а разом з тим і його типова (звичайна) норма. Це, безумовно, позитивна риса прибутку, завдяки якій він спонукає підприємців вибирати такі напрямки технічного прогресу, види техніки і технологій, які сприяють інтенсивному типу розвитку виробництва і одержанню, крім типового, доданого прибутку та різних форм надприбутку.

В ринковій економіці прибуток вчить підприємців, менеджерів, усіх суб'єктів господарювання раціонально, економічно використовувати усі фактори виробництва: засоби і предмети праці, природні ресурси, досягнення науково-технічного прогресу. Тим більше, що додатковий прибуток у його різних формах служить додатковим фінансовим джерелом інтенсивного типу розвитку виробництва на всіх його рівнях: мікро- і макроекономічному.

Досліджуючи значну роль прибутку в розвитку виробництва, автор показує, що реалізація її на практиці залежить від багатьох зовнішніх факторів, в тому числі від принципів оподаткування прибутку.

Здобувач обґрунтовує необхідність оподаткування прибутку. Показується, що вузлове питання оподаткування - це визначення частки прибутку, яка повинна надходити у державний бюджет, і, відповідно, тієї його частки, що об'єктивно повинна залишатися у розпорядженні підприємств. Узагальнюючи вітчизняний і зарубіжний досвід у цьому питанні автор приходить до висновку, що в Україні доцільно установити єдину ставку податку на прибуток на рівні 40%. У дисертації обґрунтовується, що пропорційний метод оподаткування прибутку потрібно пов'язувати із введенням системи пільг.

Останні повинні диференціювати єдину податкову ставку із "середини" при виконанні суб'єктами підприємницької діяльності певних умов, які виставляє до них держава. Така концепція оподаткування прибутку передбачає поєднання (комбінацію) лінійного податку і використання диференційованого підходу при наданні цільових податкових пільг і знижок, орієнтованих на заохочення діяльності госпо-

дарських і комерційних структур у напрямках, бажаних для держави. Основна мета таких знижок і пільг - стимулювання інвестицій, позитивних структурних змін, нововведень, науково-технічного прогресу, експортних виробництв, а також малого та середнього бізнесу. У дисертації з'ясовуються нові види податкових пільг, знижок та стимулів, їх цільового призначення. Критично аналізується вітчизняний досвід використання податкових пільг і обґрунтовуються конкретні пропозиції щодо їх введення в механізм оподаткування прибутку в Україні.

Аналізуючи проблеми розподілу прибутку сільськогосподарських підприємств між ними і державою, здобувач приходять до висновку, що ставка податку для сільськогосподарських підприємств повинна бути встановленою на рівні не більше 40% прибутку, що підлягає оподаткуванню. Проте пропонується більш широко і активно використовувати для сільського господарства, його галузей і підприємств податкові знижки та податкові стимули.

Розроблені конкретні пропозиції з цього питання. Якщо врахувати всі ті пільги, які пропонується надавати сільськогосподарським підприємствам за рахунок звільнення від оподаткування певної (нормованої) частки прибутку та цільових податкових стимулів, наданих окремим підприємствам за рахунок коштів нарахованого податку за умови виконання ними визначених державою чи її місцевими органами особливо важливих виробничих або соціальних завдань (їх перелік дається у роботі), то у сільському господарстві буде залишатися біля 90% оподаткованого прибутку, тобто у державний бюджет вилучатиметься лише незначна його частина.

Водночас цільове використання прибутку буде стимулювати інтенсивний розвиток сільськогосподарського виробництва, його перетворення у високорентабельну галузь. У зв'язку з цим, можуть бути значно скорочені державні дотації на підтримку цієї галузі народного господарства, яке перейде на принцип розширеного самовитримування за рахунок власних фінансових ресурсів, А основним джерелом

ЛІВ Ш. В. Стефанів
основним джерелом

котрих виступає прибуток, створений у цій галузі.

Таким чином, прибуток, виконуючи функції фінансового джерела розширеного відтворення, матеріальної винагороди за результати господарської діяльності суб'єктів ринкової економіки та синтетичного критерія ефективності, виступає необхідним фактором і первинною рушійною силою виробництва. За інтенсивного типу розвитку об'єктивно виникають нові форми додаткового прибутку: доданий прибуток і надприбуток, котрі в свою чергу є додатковим джерелом і стимулом інтенсифікації виробництва як на мікро-, так і на макро-рівнях.

Проте виконання прибутком ролі фактора розвитку виробництва залежить від багатьох зовнішніх обставин, деякі з них (гіперінфляція, монополізм, платіжна криза, недосконала податкова система тощо) придушують природні позитивні функції прибутку, в результаті він не має змоги виступати як визначальний фактор розвитку виробництва. Таке становище склалося в останні роки в економіці України.

В дисертації пропонуються деякі заходи, реалізація котрих може створити певні умови для посилення ролі прибутку у відтворювальних процесах з тим, щоб в кінцевому результаті вивести українську економіку із глибокої кризи, забезпечити і стимулювати її розвиток.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях:

1. Приспівання України до ГАТТ: реформа оподаткування (у співстворстві з І.Ніколайко).- ГАТТ: цивілізований шлях України до світового ринку. Вип.2.- К.: 1994.- С.58-62.
2. Прибуток і стимулювання виробництва в умовах ринкової трансформації економіки.- К.: "Логос".- 1995.- С.45.

АННОТАЦИЯ

Каипецкий Вячеслав Александрович.

Прибыль как фактор развития производства в условиях рыночной трансформации экономики Украины.

Рукопись диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01. - политическая экономика.

Киевский государственный экономический университет. Киев, 1995.

Выяснено значение прибыли как фактора развития производства. Показано, что стимулирование производства является исходной функцией прибыли, а ее объективное предназначение служить финансовым источником расширенного воспроизводства, выступает ее центральной функцией. В целом прибыль является необходимым фактором и первичной движущей силой производства.

Раскрыта позитивная роль прибыли в интенсификации производства. Показано, что при интенсивном типе развития производства качественная структура прибыли обогащается такими ее новыми элементами, как добавочная прибыль и сверхприбыль, выяснено их содержание и обратное воздействие на интенсификацию производства.

Обоснованы основные направления совершенствования налогообложения прибыли в Украине, предложены пути более активного использования системы льгот и налоговых стимулов в интересах развития украинской экономики.

Ключові слова: прибуток, джерела прибутку. функції прибутку, інтенсифікація, надприбуток, додатковий прибуток, доданий прибуток, оподаткування прибутку, податкові знижки, податкові стимули.

Kaipecki V.A. The profit as the factor of the production development in conditions of market transformation of Ukrainian economics. The manuscript of the thesis for the competition of the candidate of economic sciences the speciality 08.01.01 - the political economy.

Kiyiv state economic Universiti. Kiyiv 1995.

The meaning of profit as a factor of production development is iluminated. Has been shown there that the production stimulation is the initial function of profit and its objective destination is to be a financial source of the reproduction of a large scale is its sentral function. In general the profit is the necessary factor and the primary motive force of production.

The key words: profit, the source of profit, the function of profit, the intensification, the surplus profit, the additional profit, the profit taxation, the tax provileges, the tax stimulation.

Видавництво "ЛОГОС"
м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 19
Формат 60x84 1/16 Зам. № 102

445890

AB 33.257